

Svar från Origo angående

Remiss SOU 2023:37, Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök

Diarienummer: Ju2023/01620

Origo är ett myndighetsgemensamt resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld som har verkat i Stockholms län sedan 2013. Origo är ett samarbete mellan kommunerna i Stockholms län, Region Stockholm och Polisregion Stockholm. Vi erbjuder stöd och vägledning till ungdomar i åldrarna 13-26 år samt konsultativt stöd, vägledning och utbildning till yrkesverksamma.

Våra synpunkter i korthet

1. Origo välkomnar utredningens förslag om en kriminalisering av oskuldsingrepp genom en utvidgning av lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor (1982:316).
2. Origo välkomnar i princip förslaget att införa en ny straffbestämmelse för oskuldskontroll. Vi anser dock att en sådan bestämmelse hör hemma i brottsbalkens sjätte kapitel och vi har synpunkter på straffsatsen. Vi menar också att den nya paragrafen kan behöva omformuleras för att undvika att oskuldskontroller av minderåriga i praktiken ger ett lägre straff än tidigare.
3. Origo håller med utredningen om att bestämmelserna om utreseförbud i lagen om vård av unga (LVU) bör kompletteras så att de omfattar oskuldskontroller och oskuldsingrepp.
4. Kopplat till den föreslagna lagstiftningen vill vi också se förändringar i brottsbalkens fjärde kapitel, paragraf tre. Barnfridsbrott bör kunna utdömas om ett barn bevitnar de föreslagna brotten oskuldsingrepp och oskuldskontroll.
5. Vad gäller frågan om att kriminalisera oskuldsintyg menar vi på Origo att en straffbestämmelse behövs mot i vart fall skriftliga intyg, vi är alltså oeniga med utredningen i denna del.
6. Även när det gäller omvändelseförsök anser vi att det behövs en särskild straffbestämmelse, till skillnad från vad utredningen kommit fram till.
7. I nuläget avstyrker Origo utredningens förslag att kriminalisera underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Vi önskar en tydligare utredning kring vad detta kommer att innebära för yrkesverksamma inom myndigheter och frivilligorganisationer.

1. Kriminalisering av oskuldsingrepp

Till detta har vi inget att tillägga, vi tycker att förslaget är bra.

2. Ny straffbestämmelse om oskuldskontroller

Det är välkommet och viktigt att det införs en ny bestämmelse som förbjuder oskuldskontroller. Vår uppfattning är att möjligheten för en kvinna att fritt samtycka till en kontroll i dessa sammanhang i praktiken är obefintlig. Därför är det bra att utrymmet att lagligen utföra "frivilliga" oskuldskontroller täpps till.

Vi på Origo anser dock att straffbestämmelsen om oskuldskontroller bör placeras i brottsbalkens sjätte kapitel. En oskuldskontroll utgör en kränkning av den sexuella integriteten. Det är viktigt att synliggöra detta. Att placera straffbestämmelsen i det fjärde kapitlet riskerar att flytta fokus från att oskuldskontroller är en form av sexuellt (eller sexualiserande) våld. Placeringen i sjätte kapitlet är också viktig för att brottet på ett tydligt sätt ska bli subsidiärt till de grövre sexualbrott som kan komma i fråga för exakt samma handling, under vissa omständigheter.

Apropå subsidiaritet: Vi är också fundersamma över att paragrafen innefattar oskuldskontroller av minderåriga. I vilket läge är en oskuldskontroll på en minderårig *inte* att betrakta som ett sexuellt övergrepp utan "bara" som en oskuldskontroll? Vi önskar ett klargörande när det gäller överlappning och gränsdragning gentemot grövre brott mot barn. Vår farhåga är att det kan uppstå bevisproblem kring uppsåtet, och att den nya paragrafen i praktiken riskerar att göra oskuldskontroller av barn mindre straffvärda än de är idag. Det vore olyckligt om en handling som i dagsläget kan lagföras som sexuellt övergrepp mot barn i framtiden bedöms som oskuldskontroll och därmed renderar en lindrigare påföljd än nu. Vi ställer oss frågande till om de prejudikat som utredningen tar upp verkligen fortsätter att vara giltiga efter att lagstiftningen har förändrats på det tänkta sättet. Man kan till exempel föreställa sig en situation där en person, låt oss säga en prästfru, åtalas för att ha kontrollerat en minderårig flickas underliv på uppmaning av flickans föräldrar, med det uttalade syftet att se efter om flickan är "oskuld". Den misstänkta skulle med visst fog kunna bestrida ansvar för sexuellt övergrepp mot barn utifrån avsaknad av sexuellt uppsåt och i stället erkänna brottet oskuldskontroll. Det är svårt att se hur hon ska kunna åtalas och dömas för det grövre brottet i ett sådant läge.

Vi anser också att det föreslagna straffvärdet är för lågt. En oskuldskontroll bör betraktas som ett sexuellt övergrepp som brottsoffret utstår av nöd, inte av fri vilja. Straffvärdet för en oskuldskontroll bör därför i vart fall vara i nivå med det för sexuellt ofredande.

3. Ändring i utreseförbudet

Vi stödjer förslaget att utreseförbudet enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, bör kunna beslutas om det finns en risk för oskuldsingrepp eller oskuldskontroll. Ifall oskuldsintyg och omvändelseförsök kriminaliseras vill vi att även dessa brott omfattas av en motsvarande ändring.

I sammanhanget vill vi påminna om vårt remissvar till utredningen Ett utvidgat utreseförbud för barn Ds 2022:9 eftersom vi önskar se fler förändringar i utreseförbudet.

4. Koppling till barnfridsbrottet

Det behövs ändringar i brottsbalkens kapitel fyra, paragraf tre, kopplat till de nya straffbestämmelserna. Att låta ett närstående barn bevittna ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll bör utgöra barnfridsbrott. Resonemang kring detta saknas i utredningen.

Detsamma vill vi ska gälla oskuldsintyg och omvändelseförsök, ifall sådana gärningar kriminaliseras. En utökning av barnfridsbrottet skulle också vara ett viktigt led i kampen mot tvångsäktenskap, se vidare nedan under punkt nummer sju.

5. Utfärdandet av oskuldsintyg bör kriminaliseras

Ett intygande om oskuld förstärker och reproducerar myten om mödomshinnans existens, precis som utredningen har konstaterat. Denna myt är avgörande för hedersnormernas fortlevnad. Kriminalisering av oskuldsintyg skulle kunna innebära ytterligare ett lager av skydd mot den starka kyskhetsnormen i en hederskontext. Om man lagstiftar om straff för oskuldskontroller men samtidigt avstår från att förbjuda intyg befarar vi att det kan framstå som dubbla budskap. Kontroller av "oskuld" och intyg om "oskuld" går hand i hand och det bör avspeglas i lagstiftningen.

Utredningen räknar med att ett förbud mot oskuldskontroller kommer att medföra att färre intyg utföras, eftersom intyget antas förutsätta att det har gjorts en olaglig kontroll. Vi befarar att den motsatta effekten kan uppstå. Det kan skapas outtalade samförstånd kring intyg. Intyget kan till exempel formuleras så att det inte bevisar att en kontroll har utförts, trots att den har det. Intyg kan också skrivas utan att ha föregåtts av en kontroll. Till exempel kan det röra sig om intyg som skrivs med det välmenande syftet att hjälpa kvinnan. Det kan även röra sig om en person som tar betalt för att skriva ett intyg trots att hen inte gjort någon undersökning.

I en familj där oskuldskontroller förekommer finns det starka hedersnormer. I ett sådant sammanhang kommer de flesta utsatta att vara motvilliga till att medverka i en brottsutredning. Av samma skäl som en kvinna ger "samtycke" till att genomgå en oskuldskontroll kommer hon sannolikt att skydda förövaren vid en eventuell polisutredning.

Till exempel: För att undgå att bestraffas av sin familj låter en kvinna sig bli undersökt av en prästfru, som därefter skriver ett intyg. Saken polisanmäls av någon annan än den utsatta

kvinnan. Prästfrun uppger i utredningen att hon skrivit intyget utan att göra en undersökning. Den utsatta kvinnan förnekar också att en undersökning ägt rum. Brottet kan inte åtalas eftersom det inte går att bevisa.

Vi förstår utredningens resonemang om svårigheterna med att förbjuda muntliga intyg och vi har inget omedelbart svar på hur ett förbud lämpligen ska utformas. Man kan överväga att i vart fall kriminalisera skriftliga intyg. Ytterligare utredning behövs.

6. Omvändelseförsök bör kriminaliseras

Vi på Origo anser att det är önskvärt att omvändelseförsök kriminaliseras. Vidare utredning behövs och utgångspunkten bör vara att rätten till sexuell integritet ska fredas även då den kolliderar med andra människors religionsfrihet. Ingen ska fritt få försöka ändra en annan människas sexuella läggning. I synnerhet barn ska vara fredade och omvändelseförsök från vårdnadshavare ska vara uttryckligen förbjudna, oavsett vilken samtalston de sker i. Det finns en viktig normerande effekt att hämta i en sådan lagstiftning. Föräldrar får besluta om mycket som rör deras barn, men inte om barnens sexuella läggning.

En grups samlade fördomande över tid kan vara väl så skadligt som de metoder som träffar kroppen, enligt vår erfarenhet. Tidsaspekten är viktig. Man behöver förstå att det inte rör sig om engångshändelser i de flesta fall. När en familj med stöd av en hel församling håller förbön med syfte att ändra en persons sexualitet upprepade gånger under loppet av flera år så kommer det att ha betydelse för alla inblandade. Ett barn som är utsatt för påverkan av det här slaget av sina vårdnadshavare, sin familj och/eller sin församling kommer att ta skada av det. Den utsattes lidande av att vara 100% fel är svårt för en utomstående att föreställa sig.

I SVT:s dokumentärserie "*Gud som haver barnen kär*" finns tydliga vittnesmål om hur detta kan se ut i praktiken inom olika religioner. Ett annat exempel är artikeln i Dagens Nyheter 2023-03-24: "*I 15 år försökte Andreas Wijk och hans föräldrar att be bort homosexualiteten*".

Omvändelseförsök kan också förekomma i icke-religiösa sammanhang och självklart måste sådana också omfattas av en kriminalisering.

7. Kriminalisering av underlåtenhet att avslöja barnäktenskap och tvångsäktenskap

Vi på Origo önskar en noggrannare utredning av vad förslaget får för konsekvenser för yrkesverksamma och frivilliga som har till uppgift att hjälpa personer som är utsatta för hedersrelaterad brottslighet.

Enligt vår mening är en yrkesverksam redan idag skyldig att förhindra ett förestående barnäktenskap. Situationer där minderåriga är utsatta är tydliga och bedömningen för den yrkesverksamme är enkel: minderåriga ska aldrig ingå äktenskap. När det kommer till

myndiga personer som är utsatta kan situationen vara mer svårbedömd för en utomstående. Vilka påtryckningar kan bedömas som tvång i lagens mening? Detta avspeglas i hur svårt det har varit för rättsväsendet att åstadkomma fällande domar för äktenskapstvång.

Det är också många utsatta som inte söker hjälp. Det övergripande syftet med bestämmelsen är att förhindra tvångsäktenskap och vi befarar att den kan leda till att personer i behov av stöd i ännu större utsträckning undviker att berätta om sin utsatthet. I värsta fall blir bestämmelsen då kontraproduktiv.

Vi instämmer till fullo i att det är mycket angeläget att förhindra barn- och tvångsäktenskap. Det är grova brott som kan få oöverskådliga konsekvenser, i många fall under brottsoffrets hela liv. Vi ser att det finns andra åtgärder som behövs. Vi tycker att det vore angeläget att straffsatserna för dessa brott höjs eller i vart fall att de specifikt läggs till i lagstiftningen som gäller hemlig avlyssning. Möjligheten till hemlig avlyssning skulle kunna få en avgörande effekt för att lagföra många av dessa ärenden.

Slutligen vill vi även här nämna barnfridsbrottet. Det vore angeläget att lägga barnäktenskap, äktenskapstvång och könsstympning till barnfridsbrottsparagrafen. Det vore önskvärt ur ett barnperspektiv och det skulle dessutom öppna upp för vittnesmål från minderåriga syskon i dessa ärenden.

Beredning för verksamhetens räkning av Anna-Lena Näsström, barnmorska, Poya Ashna, kurator och Hilda Ramsten, polisinspektör.